

Kasteel van Loppem

STICHTING JEAN VAN CALOEN

Webmagazine

van het Kasteel van Loppem

Nr. 3 — 24 april 2023

**Nieuwe aanwinst
voor het kasteel**

Een Mechels popje voorstellend het Zegenend Kindje Jezus. Een nieuwe aanwinst voor de collectie van het Kasteel van Loppem in dialoog met andere Kindjes Jezus

Mechelen ontwikkelde zich ten tijde van de laatste Bourgondische hertog Karel de Stoute en regentes Margaretha van Oostenrijk tot een van de bloeiendste beeldsnijcentra van de Zuidelijke Nederlanden. Getuige daarvan zijn de bekende Mechelse popjes of *pou-pées de Malines* die er vanaf het midden van de 15e eeuw tot halfweg de 16e eeuw werden vervaardigd. Deze kleine beeldjes, doorgaans 20-35 cm hoog, zijn uit hout gesneden en stellen naast de Maagd Maria met Kind vooral de (toen) populaire vrouwelijke heiligen voor zoals Barbara, Catharina, Anna, Elisabeth, Agnes, Dorothea enz. Karakteristiek voor de beeldjes zijn een rond gezicht met groot voorhoofd (het schoonheidsideaal aan het Bourgondische hof), fijne ietwat pruilende lippen, kleine ogen en blozende kaken. Deze popperige beeldjes, eens uitgesneden door een beeldsnijder, werden door een schilder of 'stoffeerder' voorzien van een rijke polychromie van bonte kleuren zoals rood, groen en blauw en ook rijkelijk verguld. De beeldjes dienden voor de persoonlijke devotie zoals thuis in de slaapkamer of in de huiskapel, in een kloostercel, in de kamer van een begijn, en konden hetzij als vrijstaand beeld worden gebruikt of verwerkt worden in

Zegenend Kindje Jezus

Notelaar, polychromie, verguld,

H. 34,5 cm

Mechelen, begin 16^e eeuw

Stichting Jean van Caloen,
Kasteel van Loppem

een huisretabel of een Besloten Hofje. De productie was indrukwekkend, we mogen gerust spreken van massaproductie, en de Mechelse popjes waren een gegeerd exportproduct. De afzetmarkt was niet enkel tot de verste uithoeken van Europa zoals de Azoren en Madeira. Doordat de Lage Landen deel uitmaakten van de Spaanse kroon kwamen deze sculpturen ook in India, de Filipijnen en Zuid-Amerika terecht.

Dergelijke Mechelse popjes, een fractie van wat ooit werd vervaardigd, zijn dan ook in vele musea en particuliere verzamelingen te vinden. Ook Jean van Caloen (1884-1972) kon er op de kop tikken. In het kasteel van Loppem worden een *Maria met Kind en druiventros* alsook een *Sint-Anna-ten-Drieën* (Anna in het gezelschap van haar dochter Maria en haar kleinzoon Jezus) getoond.

In juni 2022 kon op een veiling¹ de collectie worden uitgebreid met een Mechels popje voorstellend een *Zegenend Kindje Jezus* (h. 34,5 cm, notableer, polychromie, verguld, begin 16^e eeuw). Het is weergegeven als naakte rechtstaande peuter. Met zijn rechterhand maakt het Kind een zegenend gebaar, terwijl het in zijn linkerhand een wereldbol vasthoudt. Gelet de rode kleur en de afmetingen is het misschien toch een appel, een verwijzing naar Jezus als de nieuwe Adam (en Maria de nieuwe Eva). Wereldbol of appel de boodschap is dezelfde: Jezus, door zijn komst op de wereld en zijn offer, is de redder van de mensheid.

Hoe dan ook oogt het knaapje met zijn blonde krullen, groot voorhoofd en lichte glimlach sympathiek. Maar de achterliggende boodschap is ernstig. Zijn zegenend gebaar en de wereldbol/appel als attribuut verwijzen naar hem als *Salvator Mundi* of redder van de wereld. Door zijn toekomstige kruisdood en verrijzenis zal hij de mensheid redden. Deze stereotiepe iconografie was erg gegeerd, niet enkel bij ons in de Zuidelijke Neder-

landen, eveneens in Portugal en Spanje, en vooral dan in de kloosters, opnieuw als object voor de persoonlijke devotie. Getuige zijn de nog talrijke exemplaren in het Iberisch schiereiland aanwezig. Maar door de overzeese expansie geraakten dergelijk Zegende Jezuskindjes eveneens in Mexico, Peru, Brazilië alsook in India, de Filipijnen (denken we aan de populaire *Santo Niño de Cebú*), China tot Japan.

Mechelse popjes als voorbeeld voor de Spaanse en Portugese kolonies

Dit Indo-Portugees beeld van het Zegenend Jezuskind, hier weliswaar gekleed, is duidelijk geïnspireerd op de exemplaren vervaardigd een eeuw vroeger in Mechelen. Bemerkt de passietuigen op de schort, van onder naar boven: de nagels, de geselkolom, de ladder, de kelk, het wasbekken met schenkan, de zweetdoek van Veronica en het kruis op de Golgothaheuvel.

Kind Jezus van de Passie
Hout
Indo-Portugees, 17^e eeuw
Porto, Museu de Arte sacra

Aansluitend, en om te blijven in de Indo-Portugese kunst, wordt eveneens in de verzameling van de Stichting Jean van Caloen een interessante ivoren paxtafel bewaard. We herkennen een gelijkaardige voorstelling van het Kindje Jezus. Ditmaal niet zegenend, maar bovenop een schip, geplaatst voor het kruis met ladder en stok met spons (twee van de passietuigen). De *Salvator Mundi* met opnieuw de globe houdt zich aan het zeil waarin we de vijf kruiswonden zien; de handen, de voeten en ertussen het hart. Boven het tafereel kijkt God toe. Opnieuw Jezus, door zijn offer, redder van de wereld.

Naast het rechtstaand Zegenend Jezuskindje als *Salvator Mundi*, komt in die Indo-Portugese traditie ook het Kindje Jezus voor in liggende houding. Ook van dit type wist Jean van Caloen twee exemplaren te kopen voor zijn collectie. Beide iconografieën (het staande en zegenende Kind / het liggende Kind) zijn verschillend en moeten dan ook verschillend worden geïnterpreteerd. Het zogezegd 'slapende' Jezuskind slaapt niet, want de ogen zijn open of half-open, en de wijsvinger tegen de mond is een meditatieve houding, zoals we het zelf soms doen bij het (diep) nadenken. In de context van zijn persoonlijke devotie kon de persoon die dergelijk beeldje in bezit had, zelf nadenken over Jezus' offer aan het kruis gevolgd door zijn opstanding, alsook uiteraard eveneens over zijn eigen leven.

Liggend Kindje Jezus
Ivoor, polychromie, verguld,
H. 16 cm
China, 17^e of begin 18^e eeuw (?)
Stichting Jean van Caloen,
Kasteel van Loppem

Paxtafel
Ivoor,
H. 10,4 cm
Goa, 17^e eeuw
Stichting Jean van Caloen,
Kasteel van Loppem

Zegenend Kindje Jezus
Ivoor, polychromie, verguld,
H. 18,8 cm
Ceylon, 17^e of begin 18^e eeuw (?)
Stichting Jean van Caloen,
Kasteel van Loppem

In die 16^e eeuw werden naakte Jezuskindjes, in het kader van de Geboorte, uiteraard als pasgeborene in de kribbe voorgesteld. Maar dus ook als peuter komt Jezus naakt voor zoals we zien met dit Mechels popje. Trouwens, naast het gesculpteerde Jezuskindje bestaat er ook een interessante contemporaine geschilderde voorstelling door Joos van Cleve (ook bekend als Joos van der Beke) (ca.1485-1540/1541) berustend in het Museo Thyssen-Bornemisza te Madrid. Het uit omstreeks 1530 daterend schilderijtje *Het Kind Jezus op de werelddol* toont de kleine Jezus, opnieuw naakt, zegenend en ditmaal niet met de werelddol in zijn hand maar staande op een kristallen werelddol voorzien van drie paar vleugels, terwijl hij het kruis vasthoudt. Opnieuw een expliciete verwijzing naar Jezus als onschuldig kind, dat door zijn toekomstige kruisdood de mensheid zal redden.

Benoit Kervyn de Volkaersbeke

Joos van Cleve (Joos van der Beke)
 (ca. 1485-1540/41)
Het Kind Jezus op de werelddol
 Olieverf op paneel,
 H. 37 cm x 26 cm
 Ca. 1530

Noten

1. Veiling door Rob Michiels van de collectie van Paul De Grande (kasteel van Snellegem op 23 juni 2022), lot 493.

Bronnen

C. Ceulemans (e.a.), *Mechels houtsnijwerk in de eeuw van Keizer Karel*, Stedelijke Musea en OKV, 2000.

F. Cairon en D. Steyaert, *Made in Malines. Les statuettes malinoises ou poupées de Malines de 1500 -1540. Étude matérielle et typologique*, Brussel, 2019.

